

MEASURES WERE TAKEN BY THE GOVERNMENT TO IMPROVE THE STATUS OF WOMEN IN
SOVIET GEORGIA (1930S).¹

ქალთა მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით გატარებული ღონისძიებები 1930-იანი წლების
საბჭოთა საქართველოში²

Nani Manvelishvili

PH. D Student of Tbilisi State University.

Orcid.org/0000-0001-8773-8355

nani.manvelishvili@gmail.com

Abstract. The article discusses measures taken to improve women's status in Soviet Georgia in the 1930s. Many events aimed to emancipate women in the Soviet Union in the 1930s. During the first period of Bolshevik rule, the family as an institution was relatively weakened. The more informal ways of relations became popular. The situation changed under Joseph Stalin's dictatorship. Stalin, on the contrary, began to strengthen the institution of the family as a political and ideological basis. Stalin's policy used the norms of traditional social policy. Stalin looked at the issue more conservatively. Stalin preferred old-fashioned families to experiments on the drop in the birth rate during the first five-year plan.

The article discusses the changes that began in Soviet Georgia in the late 1920s and continued into the 1930s. The state has made several changes to increase women's participation in public life. The article evaluates the importance of the changes. In conclusion, there is still a disagreement between the two main views: the Bolsheviks wanted to liberate women and make them independent. Otherwise, they dismissed women from the domestic sphere to use their work in a socialist state's construction. Wendy Goldman believes that a socialist-libertarian tradition among the Bolsheviks ended in the 1930s, as industrialization became an arbitrator in state policy-making (Shulman, 2008: 31). Thus, industrialization has affected almost every field. Some historians ask the question differently and state that the main thing is not whether the Bolsheviks emancipated the women. The debate is going on to find out the purpose of the action. These historians think that the goal has always been to transform the domestic sphere and subjugate the female family role to the state. Thus, it is clear that the women's role has changed. They have received several rights and imposed certain obligations. Nevertheless, the state's policy made it possible to keep supporters among women and make changes in family life.

Key Words. Soviet Union; Women's condition; Women; Stalin; Women's role.

¹ This work was supported by Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia PHDF-21-1322

² კვლევა PHDF-21-1322 განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით.

ნანი მანველიშვილი

თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ისტორიის სადოქტორო პროგრამის სტუდენტი,
Orcid.org/0000-0001-8773-8355
nani.manvelishvili@gmail.com

აბსტრაქტი. სტატია განიხილავს 1930-იან წლებში ქალთა სტატუსის ცვლილებისთვის გატარებულ ნორმებს საბჭოთა საქართველოში. 1930-იანი წლები რიგი ღონისძიებებით აღმოჩნდა დატვირთული და ეს ღონისძიებები მიმართული იყო ქალთა ემანსიპაციისკენ. თუ ბოლშევიკების მმართველობის პირველ პერიოდში, ოჯახის ინსტიტუტის შედარებით დასუსტება და თავისუფალი ურთიერთობების გაძლიერება მოხდა, ვითარება იცვლება იოსებ სტალინის მმართველობის დროს. სტალინმა, პირიქით, დაიწყო ოჯახის ინსტიტუტის, როგორც პოლიტიკური და იდეოლოგიური საყრდენის გაძლიერება. სტალინის პოლიტიკა უახლოვდებოდა ტრადიციული სოციალური პოლიტიკის ნორმებს. სტალინი უფრო კონსერვატიულად უყურებდა ამ საკითხს. ხუთწლიანი გეგმის შემდეგ შობადობის მაჩვენებლის დაცემამ კი განაპირობა ის, რომ მან უპირატესობა ძველმოდურ ოჯახებს დაუჭირა და არა ექსპერიმენტებს.

სტატიაში განხილულია საბჭოთა საქართველოში 1920-იანი წლების ბოლოს დაწყებული ცვლილებები, რომელსაც გაგრძელება მოჰყვა 1930-იან წლებში. ქალების საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართვის მიზნით სახელმწიფომ გაატარა რიგი ცვლილებები. სტატია აფასებს გატარებულ ცვლილებების მნიშვნელობას და აყალიბებს შედეგებს. შეიძლება დავასკვნათ, რომ ჯერ კიდევ მიმდინარეობს დავა ორ ძირითად მოსაზრებას შორის: ბოლშევიკებს ნამდვილად სურდათ ქალების გათავისუფლება და მათი დამოუკიდებელ პირებად ჩამოყალიბება, თუ ისინი უბრალოდ ათავისუფლებდნენ ქალს საშინაო სფეროდან, რათა მათი მუშაობა გამოეყენებინათ სოციალისტური სახელმწიფოს მშენებლობისთვის. ვენდი გოლდმანი თვლის, რომ არსებობდა სოციალისტურ-ლიბერტარიანული ტრადიცია ბოლშევიკებს შორის, მაგრამ საბოლოოდ ის 30-იან წლებში უნაყოფოდ დასრულდა, რადგან ინდუსტრიალიზაცია გახდა მთავარი არბიტრი სახელმწიფო პოლიტიკის განსაზღვრისას (Shulman, 2008: 31). ამდენად, ინდუსტრიალიზაციამ თითქმის ყველა სფეროზე მოახდინა გავლენა. ისტორიკოსების ნაწილი კითხვას სხვანაირად სვამს და აცხადებს, რომ მთავარი ის კი არ არის, გაათავისუფლეს თუ არა ბოლშევიკებმა ქალი, არამედ მსჯელობა მიმდინარეობს ქმედების მიზანის გამოსარკვევად. ისტორიკოსების ეს ნაწილი ფიქრობს, რომ მიზანი ყოველთვის იყო საშინაო სფეროს გარდაქმნა და ქალის საოჯახო როლის სახელმწიფოსთვის დამორჩილება. ამდენად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ დიახ, ქალის როლი შეიცვალა, მან მიიღო არაერთი უფლება და დაეკისრა გარკვეული ვალდებულებები, მაგრამ ამ ცვლილებების უკან სახელმწიფოს პოლიტიკა მოიაზრებდა ქალთა ფენებში მომხრეების გაჩენის შესაძლებლობას და საოჯახო ცხოვრებაში ცვლილებების შეტანის გაადვილებულ პროცესს.

საკვანძო სიტყვები. საბჭოთა კავშირი; ქალთა სტატუსი; ქალები; სტალინი; ქალის როლი;

შესავალი. საკვლევი თემა განიხილავს 1935 წლამდე საბჭოთა საქართველოში არსებულ ქალთა მდგომარეობას. ბოლშევიკებს სურდათ შეექმნათ სახელმწიფო, სადაც ქალთა და მამაკაცთა უფლებები გათანაბრებული იქნებოდა. ქალებს ექნებოდათ უფლება, საშინაო საქმეების გარდა, აქტიურად ჩართულიყვნენ საზოგადოებრივ საქმიანობაში. თუმცა, სტალინის მმართველობის დროს ქალის როლის ცვლილება მოხდა. ამ პროცესებს ჰქონდა თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები. როგორც სსრკ-ს ნაწილში, საქართველოშიც განხორციელდა ანალოგიური ცვლილებები. ქართველი ქალების მდგომარეობა საზოგადოებაში შეიცვალა. ამ პროცესს თან ახლდა ურთიერთსაწინააღმდეგო შეხედულებების დამკვიდრება. 1930-იანი წლებიდან დაიწყო საბჭოთა ქალის ორმაგი ცხოვრება, ერთი მხრივ, დედის, მეორე მხრივ, კი ინდუსტრიის მოწინავე მუშაკის ამპლუაში. თემის აქტუალობას რამდენიმე ფაქტორი განაპირობებს. მათ შორის, აღსანიშნავია: ფართო საზოგადოების ინტერესი ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის ისტორიის შესახებ; საბჭოთა ხელისუფლების მიერ მნიშვნელოვანი ცვლილებების გატარება, რამაც ხელი შეუწყო ქალებისთვის ახალი „ფუნქციების“ გამონახვას. ამასთანავე, სტალინის, როგორც დიქტატორის, დამოკიდებულება ქალთა მდგომარეობისადმი ამჟღავნებს დასმული საკითხისადმი ინტერესს. გარდა ამისა, ფაქტი, რომლის მიხედვითაც საბჭოთა ქალი უფლებრივად აღემატებოდა ბევრი ევროპული სახელმწიფოს ქალ წარმომადგენლებს, კვლევის თემას კიდევ უფრო აქტუალურს ხდის. საკვლევი საკითხის ინოვაციურობას განსაზღვრავს ქალთა მდგომარეობის კონკრეტული სფეროების კვლევა ქართული საარქივო მასალების მიხედვით. საბჭოთა კავშირში ქალთა მდგომარეობაზე, სტატუსზე მუშაობდნენ უცხოელი მკვლევრები, მაგრამ ქართულ ისტორიოგრაფიაში დღემდე შეუსწავლელია ქართველი ქალის როლი საბჭოთა კავშირის დროს ოჯახში, სამსახურსა და ქორწინებით კავშირში. ხსენებული კვლევა საარქივო მასალებს და ინგლისურენოვან ლიტერატურას ეყრდნობა. აღსანიშნავია ქართული საარქივო მასალების სიმრავლე მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით.

კვლევისთვის საინტერესო და მნიშვნელოვან ავტორებს შორის უნდა დავასახელოთ ვენდი გოლდმანი, რომელიც საბჭოთა ქალების საკითხით დაინტერესებული მკვლევარია და ამ საკითხის კვლევას რამდენიმე მონოგრაფია მიუძღვნა. აღსანიშნავია, საბჭოთა კავშირის ქალთა ჟურნალებზე დაყრდნობით შექმნილი გამოკვლევის – „ახალი საბჭოთა ქალის შექმნა“ – ავტორი ლინ ეტუდი, რომელიც, საბჭოთა პრესაზე დაყრდნობით, აყალიბებს საინტერესო და მრავლისმთქმელ შეხედულებებს საბჭოთა კავშირში გატარებული ცვლილებების შესახებ. აღენა ჰეიტლინგერის „ქალები და სახელმწიფო სოციალიზმი“, რომელიც ქალთა სტატუსს იკვლევს სტალინის დიქტატურის დროს. კვლევისთვის ამოსავალ პირველად წყაროს საქართველოს არქივში დაცული საბჭოთა საარქივო დოკუმენტები წარმოადგენს.

მეთოდები. კრიტიკული ანალიზის მეთოდით განხილულია საბჭოთა საქართველოში არსებული მდგომარეობა ქალთა საკითხისადმი. შესწავლილია სამეცნიერო ლიტერატურა და საარქივო მასალები ისტორიულ-სისტემური მეთოდით. დასმულია პრობლემა და შემდეგ მისი გადაჭრის გზა. ასევე, ახსნილია ისტორიული მოვლენების მიზეზ-შედეგობრივი ბმა.

დისკუსია. 1922 წლის აპრილში ცკ-ს პლენუმზე სტალინი აირჩიეს ცკ-ს გენერალურ მდივნად

და ამ პოსტზე იმყოფებოდა 30 წელზე მეტხანს. ლენინის გარდაცვალების შემდგომ და მთავარი მოწინააღმდეგეების დამარცხების შედეგად, მისი ძალაუფლება ერთპიროვნული გახდა. ბოლშევიკების უმეტესობა მიიჩნევდა, რომ დაწყებული რევოლუცია უნდა გაგრძელებულიყო და მთელს მსოფლიოს მოსდებოდა. თუმცა, ეს ასე არ მოხდა და საქმე ძალიან ნელა მიიწევდა წინ. ამ ყველაფერმა კი გამოიწვია ერთგვარი დისონანსი ქვეყნის შიგნით. როგორც ედუარდ კარი უთითებს, სტალინმა საჭირო დროს წამოაყენა სლოგანი „სოციალიზმი ერთ ქვეყანაში“ და მიმართულება მისცა სახელმწიფოს არსებობას (Attwood, 1999:79). ვინაიდან, ახლადშექმნილი სახელმწიფო მარტო იწყებდა ბრძოლას კაპიტალიზმის წინააღმდეგ, მას სჭირდებოდა ეკონომიკური საფუძველი, ინდუსტრიული ბაზა, სოფლის მეურნეობის განვითარება, რათა გადაერჩინა საკუთარი თავი. სტალინმა საზოგადოებას წარუდგინა გეგმა, რომელიც ითვალისწინებდა ათი წლის ვადაში ეკონომიკური სიდუხჭირის დაძლევას. 1928 წლის ოქტომბერში გაცხადდა პირველი ხუთწლედის გეგმა, რაც ითვალისწინებდა სწრაფ ინდუსტრიალიზაციას და კოლექტივიზაციას. შესაბამისად, ეს პუნქტი თავისთავად მოითხოვდა მუშახელის ზრდას. ამდენად, ქალები უნდა ყოფილიყო ის ბაზა, რომელიც შეავსებდა საჭირო ადგილებს. სწორედ ამ მიზეზმა განაპირობა ქალების როლის ცვლილება სტალინის მმართველობის პერიოდში.

მარქსისტური თეორიის ამოსავალი დებულება „ყველასგან – შესაძლებლობების მიხედვით, ყველას – საჭიროების მიხედვით“, მისი არარეალისტური ხასიათის გამო, შორეული მომავლისთვის გადაიდო. გაუქმდა თანაბარი ხელფასების შესაძლებლობა და დამკვიდრებული მარქსისტული მიდგომა შეიცვალა შემდეგნაირად: „ყველასგან – შესაძლებლობების მიხედვით, ყველას – გამომუშავების მიხედვით“ (Lee, 1999: 55). ამდენად, დაწესდა გარკვეული სამსახურებრივი შკალა, რომელიც განსაზღვრავდა მცოდნე და უცოდინარი მუშის დონეს, მძიმე და მარტივ სამუშაო გარემოს და ხელფასსაც შესაბამისად გასცემდა. ამ პროცესის გაგმლება იყო ქვეყანაში დაიწყებული კოლექტივიზაციის და ინდუსტრიალიზაციის პროცესი. თუმცა, 1928 წელს, მხოლოდ მიწების 3% გახდა კოლექტივიზირებული. პარტიაში ერთსულოვნება საკითხთან დაკავშირებით არ იყო. ნ. ბუხარინი ფიქრობდა, რომ კოლექტივიზაციის პროცესი უნდა აპყლოდა „გლების ფების ნაბიჯს“ (Attwood, 1999:81). ამ აზრს არ იზიარებდა თავად სტალინი და რაც შეიძლება სწრაფად სურდა შედეგის მიღწევა. ამაზე მეტყველებს სტალინის მოწოდება „კულაკების, როგორც კლასის ლიკვიდაციის“ შესახებ. კოლექტივიზაციის დაჩქარებულმა პროცესმა უზრუნველყო მეორე მსოფლიო ომისთვის საბჭოთა კავშირის სწრაფი მზადყოფნა ინდუსტრიული თვალსაზრისით, თუმცა, ამ ცვლილების გატარება ასობით ადამიანის სურვილის საწინააღმდეგოდ მოხდა.

დაწყებული ცვლილებები მოითხოვდა ქალების აქტიურ ჩართულობას ქვეყნის მასშტაბით. სწორედ ამიტომ, წინა პლანზე გამოდის ახალი ტიპის ქალი, რომელიც აქტიური იქნებოდა და იმუშავებდა, მაგრამ ამავე დროს მისაბამი დედისა და მეუღლის ფუნქციებს შეითავსებდა. პირველი ხუთწლედის დროს ქალების ჩართვა ინდუსტრიალიზაციის პროცესში სულ უფრო და უფრო აქტიური ხდებოდა. 1929-35 წლებში თითქმის ოთხი მილიონი ქალი ჩაერთო ანაზღაურებად სამსახურში, აქედან 1,7 მილიონი – ინდუსტრიაში. დასახული გეგმის მიხედვით, 1935 წლისთვის ინდუსტრიული მუშების 42% ქალები უნდა ყოფილიყვნენ (Shulman, 2008:38). ქალების ჩართვას წინააღმდეგობა მოჰყვა მამრობითი სქესის წარმომადგენლებისგან. მცდელობამ, შეეცვალათ დამოკიდებულება ქალების სამსახურში ჩაბმისადმი, შედეგი ვერ გამოიღო და ქალსა და მამაკაცს შორის განსხვავებები უფრო

გააღრმავა. ამის გამოვლინება კი იყო პირდაპირი კონფლიქტები სამუშაო ადგილას. მას შემდეგ, რაც ქალი გახდა სამუშაო ძალა, გაიზარდა განქორწინების და აბორტის მაჩვენებელი, საგრძობლად დაეცა შობადობის დონე. ასევე აშკარა გახდა უწესრიგობა სკოლაში, გაიზარდა დანაშაული მოზარდებში (Shulman, 2008:40). ამ მიზეზების გამო, სახელმწიფომ გადაწყვიტა გაემკაცრებინა კანონი. 1936 წლის კანონმა კი არა მხოლოდ გააძვირა განქორწინება, არამედ აბორტი კვლავ უკანონოდ აქცია. ამასთანავე, წასახალისებლად, დაიწყო დედების დაჯილდოება, რომლებიც მრავალშვილიანები იყვნენ და დიდ ოჯახებს უძღვებოდნენ (Shulman, 2008:40).

აღსანიშნავია, რომ თუ ბოლშევიკები სახელმწიფოს არსებობის პირველ პერიოდში საუბრობდნენ ოჯახის ინსტიტუტის თანდათანობითი გაქრობის შესახებ, ეს მიდგომა სრულიად შეიცვალა სტალინის დროს. სტალინმა, პირიქით, დაიწყო ოჯახის ინსტიტუტის, როგორც პოლიტიკური და იდეოლოგიური საყრდენის, გაძლიერება. სტალინის პოლიტიკა უახლოვდებოდა ტრადიციული სოციალური პოლიტიკის ნორმებს. წინარე გამოცდილებამ აჩვენა, რომ ტრადიციული ოჯახების გაქრობა და მათი საზოგადოებრივი ინსტიტუტებით ჩანაცვლება, უტოპიური იყო. ამიტომ, სტალინი უფრო რეალისტურად მიუდგა ამ საკითხს. ხუთწლიანი გეგმის შემდეგ შობადობის მაჩვენებლის დაცემამ კი განაპირობა ის, რომ მან უპირატესობა ძველმოდურ ოჯახებს დაუჭირა და არა ექსპერიმენტებს. ამასთან დაკავშირებით, სტენფორდის უნივერსიტეტის პროფესორი, საბჭოთა საზოგადოების მკვლევარი, გაილ ლაპიდუსი აღნიშნავს: ძველმოდური ოჯახები „როგორც სტაბილურობის კუნძულნი, საზოგადოებრივი ქაოსის ზღვაში“ (Lapidus. 1979: 97).

მარქსიზმი ოჯახს მიიჩნევდა ბურჟუაზიულ ინსტიტუტად, რომელიც ექსპლუატაციას უწევდა როგორც პროლეტარიატის კლასს, ისე ქალებს, როგორც ცალკეულ ინდივიდებს. სისტემის შეცვლისთვის გამოიყენეს შემდეგი მეთოდები: ოჯახის ინსტიტუტის მოძველებულ ვარიანტად გამოცხადება, ქალის ნაწილობრივი გათავისუფლება გაყრის და აბორტის უფლების მინიჭებით და ბაზარზე თანაბარი უფლების მინიჭება (Lee, 1999: 55). თუმცა, ხსენებულმა რეფორმებმა საზოგადოებაში ფეხი ვერ მოიკიდა და ხშირ შემთხვევაში უარყოფითი რეაქციები გამოიწვია. სოციალური უკუქმედება სერიოზული ფაქტორი იყო, რომელსაც თან ერთვოდა მარქსისტული მიდგომის უტოპიური ხასიათი. ამ მიზეზებმა განაპირობა სტალინის ტრადიციონალიზმისკენ შემობრუნება. შედეგად, 1935 წელს განქორწინების პროცესი გართულდა და გაძვირდა, ხოლო 1936 წელს აბორტის გაკეთება კვლავ უკანონო გახდა.

ამდენად, 1917 წლიდან 1936 წლამდე პერიოდში სოციალისტურმა სახელმწიფომ ოჯახის ინსტიტუტის შესახებ დამოკიდებულებაში მნიშვნელოვანი ცვლილება განიცადა. დაწყებული ქალის თავისუფლებით და ოჯახის ინსტიტუტის გაუქმების თეორიით დასრულებული, პოლიტიკა მიზნად ისახავდა ოჯახის გაძლიერებას. 1936 წელს სახელმწიფომ ახალი კონსტიტუცია მიიღო, რომელიც განსხვავდებოდა წინამორბედისგან. ახალმა კონსტიტუციამ სცნო ქალის თანასწორი უფლებები შრომითი, კულტურული თუ პოლიტიკური თვალსაზრისით. ქალებს შეეძლოთ ანაზღაურებადი სამსახური შეეთავსებინათ დედობასთან, ესარგებლათ ანაზღაურებადი დეკრეტით, ასევე დედათა სახლების თუ საბავშვო ბაღების საშუალებით აღეზარდათ ბავშვები (Attwood, 1999: 83) წინა კონსტიტუციით დაკანონებულმა აბორტის ლეგალიზებამ სასურველი შედეგი ვერ გამოიღო და 1920-ანი წლების ბოლოს ზოგიერთ ქალაქში აბორტების რიცხვმა გადააჭარბა შობადობას (Attwood, 1999: 115). თუ 1920-იანი წლების ბოლოს ჟურნალები ასწავლიდა ქალებს სხვადასხვა გზებს არასასურველი ფეხმძიმობის თავიდან ასაცილებლად, 30-იანი წლების შუაში სახელმწიფო აღარ ცდილობდა დახმარებოდა ქალებს ამ საქმეში და პირიქით არწმუნებდა, რომ რაც მეტი შვილი ჰყავდათ,

უკეთესი იყო.

აბორტის ლეგალიზებამ სასურველი შედეგი ვერ გამოიღო და 1936 წლის 27 ივნისს გამოვიდა „კანონი ბედნიერი დედობის“ შესახებ, რომელმაც აბორტი არალეგალურად გამოაცხადა, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა დედის მდგომარეობა იყო საფრთხეში. აბორტის აკრძალვის ყველაზე ძლიერი მიზეზი შობადობის შემცირება გახლდათ, თუმცა, როდესაც კანონი გამოვიდა, იწერებოდა, რომ ამის მიზეზი ქალის ფიზიკური და მენტალური ჯანმრთელობის დაცვა იყო. გაზეთები იუწყებოდნენ, რომ აბორტი იყო ძალიან საშიში მაშინაც კი, თუ მას პროფესიონალი ექიმი ასრულებდა. აღსანიშნავია, რომ 1920 წელს როდესაც აბორტის ლეგალიზება მოხდა, ამის მიზეზად კვლავ ქალის ჯანმრთელობა სახელდებოდა (აბორტს ძირითადად ბებია-ქალები, აკეთებდნენ და ხშირად დედები იღუპებოდნენ).

ასევე, მიდიოდა პროპაგანდა ჟურნალ-გაზეთებში, თითქოს არც ერთ საბჭოთა ქალს თავისი სურვილით არ უნდოდა აბორტის გაკეთება, და კაცები აშინებდნენ და აიძულებდნენ აბორტის გაკეთებას, რადგან მათ უნდოდათ სიამოვნება მიეღოთ უპასუხისმგებლო სექსუალური კავშირისგან და ეშინოდათ მოსალოდნელი მშობლის სტატუსის. ამ კანონით სახელმწიფო აცხადებდა, რომ ეს იყო სასჯელი ამგვარად მოაზროვნე მამაკაცებისთვის. ეს ეხებოდა არა მარტო დაუქორწინებელ კაცებს, არამედ ქმრებსაც. ახალი კანონის მიხედვით, ექიმი რომელიც არალეგალურად ჩაატარებდა აბორტს, დაისჯებოდა 2 წლამდე თავისუფლების აღკვეთით. არასანიტარულ პირობებში ჩატარების შემთხვევაში კი – მინიმუმ სამ წლამდე. თუ პირს, რომელიც ოპერაციას ატარებდა, სამედიცინო განათლება არ ჰქონდა, მაშინ სულ მცირე 3 წლამდე ციხე იყო მოსალოდნელი. თავად ქალი, როგორც მსხვერპლი, მსუბუქად უნდა დასჯილიყო. პირველი მცდელობა „საზოგადოებრივი საქმიანობის აღსრულება“ იყო, განმეორების შემთხვევაში კი – ჯარიმა 300 მანეთი. ამ შემთხვევაში ქმარს ორ წლამდე ციხე ემუქრებოდა. შესაბამისად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ აბორტის შემთხვევაში, პასუხისმგებლობა მამაკაცს უფრო მეტად ეკისრებოდა, ვიდრე დედას. ვფიქრობთ, ამას ორი მიზეზი ჰქონდა: 1. ქალებს არ უნდა დაჰკარგოდათ სურვილი, გამხდარიყვნენ დედები; და 2. მამაკაცებს მაინც უფრო მეტი პასუხისმგებლობა ეკისრებოდათ ოჯახში, ვიდრე ქალებს, ამიტომ, ამ გადაწყვეტილების მთელი სიმძიმე მათ კისერზე იყო. ამგვარად, გენდერული დისბალანსი, მიუხედავად ქალთა წინა პლანზე წამოწევისა, მაინც არსებობდა. 30-იან წლებში კომუნისტურმა რეჟიმმა გამოიწვია საშუალო კლასის ევოლუცია, რადგან ყურადღებას ამახვილებდა ქალის ბუნებრივ მოვალეობაზე – დედობასა და დიასახლისობაზე. რეჟიმს სურდა, რომ ქალებს მთელი ენერჯია ოჯახისა და ბავშვებისკენ გადაეტანათ. ამას დასავლური ისტორიოგრაფია „დიდ უკანდახევას“ უწოდებს. ამის მაგალითად ასახელებენ 1936 წ. აბორტის კრიმინალიზაციას (Shulman, 2008:13). უნდა ითქვას, რომ აბორტის აკრძალვა უარყოფითი მოვლენა ნამდვილად იყო, თუმცა მოსალოდნელი, რადგან, როგორც წინა თავში აღვნიშნეთ, 1920წ. ბოლშევიკები აბორტის დაშვებას დროებით მოვლენად აღიქვამდნენ. დაწესებული კანონის შედეგად, 1936 წლის შემდეგ შობადობა გაიზარდა, მაგრამ 1938-ში ისევ შემცირდა (Attwood, 1999:124). ქალები ახლა უკვე სხვა გზებით ცდილობდნენ არასასურველი ფეხმძიმობის თავიდან აცილებას.

საბჭოთა ქალების საკითხის მკვლევარი, ვენდი გოლდმანი მიიჩნევს, რომ 30-იან წლებში წარმოდგენილი ოჯახის მოდელი შეუთავსებელია ბოლშევიკების მიზნებთან, მაგრამ რიჩარდ სტაიტსი, არ ეთანხმება ამ მოსაზრებას და საპირისპიროს ამტკიცებს – 1930-იან წლებში წარმოდგენილი ოჯახის მოდელი შესაბამისობაში იყო ბოლშევიკების ღირებულებებთან (Shulman, 2008:13).

საბჭოთა საქართველოში 1930-იან წლებში რიგი ცვლილებები გატარდა ქალთა

მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის საზოგადოებაში. დემოგრაფიული ვითარება ერთ-ერთ ძირითად პრობლემად მოიაზრებოდა საბჭოთა ხელისუფლებისთვის. შობადობის კლების ერთ-ერთ მიზეზად კი განიხილებოდა ვენერიული დაავადებების ფართოდ გავრცელება. ვენერიული დაავადებების გავრცელების მიზეზად კი სახელდებოდა მეძავობა. „პროლეტარულ საზოგადოებაში არ არის ადგილი მეძავობის“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 929: 1.), – ეს ფრაზა კარგად გამოხატავს საბჭოთა ხელისუფლების დამოკიდებულებას პრობლემისადმი. სწორედ ამიტომ, საქართველოს საბჭოთა ხელმძღვანელობა აქტიურად ებრძოდა ამ პრობლემას.

მილიციას მიეცა სპეციალური დავალება მეძავობასთან საბრძოლველად. გააქტიურდა კაფეების, ლუდის ბარების და რესტორნების პერიოდული შემოწმება. მილიციას უფლება ჰქონდა, შეემოწმებინა ყველა ოთახი და კაბინეტი, ეწარმოებინა მუდმივი დაკვირვება ე.წ. საოჯახო აბანოებზე, ხოლო ზაფხულში – ბულვარებსა და პარკებზე (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 929: 2). თუმცა, აღსანიშნავია ერთი დეტალი: მიუხედავად კანონის დარღვევისა, „მხედველობაში ვიღებთ რა გარემოებას, რომ ქალი ამ მდგომარეობაში ჩავარდა რთული მატერიალური და ყოფითი პრობლემების გამო, მილიციამ უნდა დაიცვას პატივისცემა კანონისდამრღვევების მიმართ და არავითარ შემთხვევაში არ იყოს უხეში“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 929: 2). ძნელი გამო-სარკვევია, რამდენად სრულდებოდა ეს პუნქტი რეალობაში, მაგრამ თავად ფურცელზე კანონის სახით ვალდებულება, რომელიც მილიციელს ეკისრებოდა, აღსანიშნავია.

გარდა ამისა, პრობლემის აღმოსაფხვრელად შეიქმნა მეძავობასთან ბრძოლის საბჭო, რომელიც რიგი ღონისძიებების განხორციელების ხარჯზე ახერხებდა არსებული მაჩვენებლის შემცირებას. ითვლებოდა, რომ მეძავობის გაჩენას ხელს უწყობდა უმუშევრობა და ქალთა შორის კვალიფიკაციის ნაკლებობა (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 990: 1). ხოლო ბრძოლის ერთ-ერთი ხერხი იყო სპეც. სამკურნალო დაწესებულებების – პროფილაქტორიუმის შექმნა, სადაც მეძავი ქალები, გარდა მკურნალობისა, იღებდნენ „სისტემურ აღზრდას“ და „საზოგადოებისთვის სასარგებლო მოქალაქეები“ ხდებოდნენ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 990:1). გარდა ამისა, პროფილაქტორიუმში ქალები ეუფლებოდნენ კონკრეტულ ხელობას (ჭრა-კერვას, ქსოვას და სხვ.), ამიტომ, მეძავობის წინააღმდეგ ბრძოლაში აქტიურად იყვნენ ჩაბმულნი მშრომელ ქალთა არტელები, კოლექტივები და სხვ. არტელსა და კოლექტივებში მომუშავე ქალები ქმნიდნენ ძირითად ბაზას, რომელიც იბრძოდა პროსტიტუციის წინააღმდეგ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 984: 24.) გამოჯანმრთელებულ ქალებს მუდმივ სამუშაო ადგილს გამოუყოფდნენ ხოლმე. რა შეიძლება ყოფილიყო პროფილაქტორიუმების დაარსების შედეგი? ერთი, რომ ქალების ნაწილი იღებდა გარკვეულ ცოდნას, განათლებას, მეორე, ისინი უბრუნდებოდნენ ცხოვრების ჯანსაღ პირობებს და, როგორც საბჭოთა ხელისუფლება თვლიდა, სანიმუშო კადრებიც კი ხდებოდნენ ზოგჯერ. საარქივო მასალებში ფიქსირდება შემთხვევები, როდესაც ქალები თავად მიდიოდნენ და ითხოვდნენ დახმარებას. მათ სურდათ, თავი დაენებებინათ ძველი საქმიანობისთვის და ნორმალურ ცხოვრებას დაბრუნებოდნენ. მართალია, თავად დოკუმენტიც აღიარებს, რომ ზოგჯერ ქალები იტყუებოდნენ და გარკვეული პერიოდის შემდეგ უბრუნდებოდნენ თავიანთ „პროფესიას“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1098: 2), მაგრამ ნაწილი ქალების იწყებდა ნორმალურ, საზოგადოებრივ ცხოვრებას.

აღსანიშნავია კიდევ ერთი ფაქტი: 1928წ. მეძავობასთან მებრძოლი საბჭო მოითხოვდა მეძავობასთან ბრძოლის ფონდის დაარსებას. ფონდში შემოსული თანხა მოხმარდებოდა დისპანსერების მოწყობა-აღჭურვას. ზოგადად კი, მიიჩნეოდა, რომ მეძავობა სრულიად მოისპო საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 369:14). არსებობდა კანონი, რომელიც პირს სჯიდა თავისუფლების აღკვეთით, იმ შემთხვევაში, თუ გამოაშკარავდებოდა

მეორე პირისთვის განზრახ ვენერიული დაავადების გადადების მცდელობა. ამდენად, ეს პასაჟი ადასტურებს, რამდენად დიდ მასშტაბებს მოიცავდა დაავადება და რამდენად მკაცრად უდგებოდა სახელმწიფო პოლიტიკა ამ საკითხს.

ქალთა ემანსიპაციის საკითხი წარმოდგენილი იყო დედების საგარეო საქმეში აქტიურად ჩართვის გარეშე. სწორედ ამიტომ, საჭირო გახდა საბავშვო ბაღების მშენებლობა და ტრადიციის დამკვიდრება, რომელიც დედებს მიაჩვენებდა საკუთარი შვილების ბაღში მიბარებას. „ბაგა-ბაღის მიზანია – დაეხმაროს დედას იმუშაოს საწარმოო დაწესებულებაში და ამასთანავე, შეასრულოს დედის მოვალეობაც“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 369:12). ამდენად, ბაღის ერთ-ერთი ფუნქცია უნდა ყოფილიყო ქალის განტვირთვა.

ბაღის მნიშვნელობაზე მეტყველებს საარქივო მასალაში დაცული 1928 წლის დოკუმენტი, რომლის მიხედვითაც, საქართველოს სსრ სახალხო კომისართა საბჭომ დაუდგინა სავალდებულო გადასახადი რესპუბლიკური და ადგილობრივი მრეწველობის საწარმოებს, რომლებიც იყენებენ ქალთა შრომას, სამუშაო ხელფასის ფონდის 1/4-ის რაოდენობით იმ ბაგების შესანახად, რომლებიც სამსახურს უწევენ ხსენებული საწარმოს მუშა-ქალებს (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 945: 4). ასევე, ტრესტებში, სადაც გამოყენებული იყო ქალთა შრომა, ბაგების ასაშენებლად და მოსაწყობად ფონდიდან უნდა გამოყოფილიყო არანაკლებ 5%. დამსაქმებელი ამ კანონზე დაყრდნობით, თავისდაუნებურად ხდებოდა ქალთა ემანსიპაციის საქმეში ჩართული, რადგან რა მიზანსაც არ უნდა ემსახურებოდა ბაგა-ბაღების შექმნა, საზოგადოებაში დადებითი ცვლილებების მომტანი გახლდათ.

თუმცა, ქალთა ყრილობების ჩანაწერებიდან ვგებულობთ, რომ კონკრეტულ შემთხვევებში რეგიონებში ბაღების სიმცირე შეინიშნებოდა, რის გამოც ნაწილი ქალებისა ვერ ახერხებდა მუშაობას (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 370: 11). ამდენად, მოცემულ კონტექსტში იკვეთება ქალის გათავისუფლების ნამდვილი ხასიათი: მართალია, მას, როგორც დამოუკიდებელ პიროვნებას, აქვს უფლება იმუშაოს და თავისი წვლილი შეიტანოს ქვეყნის მშენებლობაში, მაგრამ, ამასთანავე, მისი საზოგადოებრივი ვალდებულებაა იყოს კარგი დედა, ხოლო სახელმწიფო დამხმარე საშუალებებით (ამ შემთხვევაში ბაგა-ბაღების მშენებლობით) ხელს შეუწყობს მათ. ამდენად, ქალთა საკითხებზე მომუშავე სექციების ერთ-ერთი პირდაპირი მიზანი იყო სხვადასხვა ღონისძიებების შემუშავება, რათა დედებისა და მეოჯახე ქალთა მდგომარეობის და ცხოვრების პირობების შემსუბუქება მომხდარიყო (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 915:62). ასეთ გამოსავლად კი მიიჩნეოდა ბავშვთა სახლების და საზოგადო სასაბავშვოების მოწყობა.

როგორც ჩანს, ბაღების სიმცირეს ყველა რეგიონი განიცდიდა. ამიტომ ხშირად მიმართავდნენ ახლის აშენების მოთხოვნით. შეინიშნებოდა კიდევ ერთი „ტრადიცია“. ამხ. ჯაფარიძის განცხადებით, გლეხი ქალები ვერ მიეჩვივნენ საკუთარი შვილების ბაღში მიბარებას. სწორედ ამიტომ, თუ ერთ დღეს 15 ბავშვი იყო ბაღში, მეორე დღეს სამი ან ოთხი ბავშვი თუ მოდიოდა. ამის მიზეზი კი შემდეგში მდგომარეობდა: დედებს, იმ შემთხვევაში თუ სტუმრად ჰყავდათ დედა ან ბებია, ერჩივნათ შვილები სახლში მათთან დაეტოვებინათ. ეს უკვე განაპირობებდა ბავშვის ამოვარდნას სისტემიდან და ბაღების ფუნქციის შესუსტებას. იგივე პიროვნება მოუწოდებს დედებს გამოიყენონ ბაღები, რადგან „მონობისგან თავდასაღწევად, საჭიროა, ისინი გათავისუფლდნენ ბავშვებისგან... 8-დან 3 საათამდე მაინც“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 369:26). ეს პასაჟი ხაზს უსვამს ბაღების, როგორც ქალთა ემანსიპაციის საშუალების მნიშვნელობას და საწყის ფაზას.

დოკუმენტში, რომელიც აღწერს ქალთა მუშაობას საბჭოებში, ნათქვამია, რომ „რევოლუციამ დიდი წვლილი შეიტანა ქალთა გათავისუფლების საქმეში, მან გაათავისუფლა ქალი მონური მდგომარეობისგან, გაათანასწორა მამაკაცთან და მიანიჭა მას მოქალაქეობრივი

უფლება. თუ ადრე ქალი მარტო ოჯახზე იყო მიჯაჭვული, არ ჰქონდა პოლიტიკური უფლება და საზოგადოებაშიც თავის აზრს ვერ აფიქსირებდა, რევოლუციის შედეგად, ის გათავისუფლდა მონობისგან და მამაკაცის გვერდით, მასთან ერთად შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა ყველა საქმიანობაში“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558:1) პრაქტიკულ ორგანიზაციად, სადაც ქალს შეეძლო თავისი მოქალაქეობრივი უფლებების განხორციელება, დასახელებულია საბჭო. აზრის დასამტკიცებლად, როგორც საბჭოთა ხელმძღვანელობა მოითხოვდა, მოყვანილია ლენინის სიტყვები ქალების შრომის შესახებ: „თითოეულმა მზარეულმა ქალმა უნდა შეისწავლოს, თუ როგორ უნდა სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558:1.). როგორც ჩანს, ეს ფრაზა პოპულარული იყო საბჭოთა საქართველოში. კიდევ ერთი მომხსენებელი მას იყენებს სრულიად საქართველოს საბჭოების წევრ-ქალთა პირველი ყრილობის მე-2 სხდომაზე და განმარტავს, რომ ამ გამონათქვამის უკან უნდა ვიგულისხმოთ შემდეგი: ყველა ქალმა უნდა იცოდეს, როგორ ააშენოს საზოგადოება და როგორ მიიღოს აქტიური მონაწილეობა სოციალიზმის მშენებლობაში.

დოკუმენტში ასევე ნათქვამია, რომ საბჭოთა კონსტიტუცია ქალს და კაცს თანასწორად აღიარებს. სახელმწიფო ცდილობს, ქალი აქტიურად ჩააბას სახელმწიფოს მშენებლობაში. ქალი უნდა იყოს წარმოდგენილი საბჭოებში, მამაკაცთა გვერდით, ასევე მონაწილეობდეს კულტურულ ღონისძიებებში, აღმასკომის მუშაობაში. ამდენად, საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლების ძირითადი მოთხოვნა იყო რაც შეიძლება მეტი ქალის ჩაბმა პოლიტიკურ პროცესებში (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 368:3).

როდესაც საბჭოთა საქართველოში განიხილავდნენ ქალთა საკითხს, შედარების მიზნით აუცილებლად მოჰყავდათ მაგალითი ბურჟუაზიული ქვეყნებიდან. განიხილებოდა, რომ ბურჟუაზიულ ქვეყნებში ქალი ჯერ კიდევ „დამონებულ“ მდგომარეობაში იყო და კვლავ ქმრის საკუთრებად აღიქმებოდა. ამის არგუმენტად კი მიიჩნეოდა ქალების უუფლებობა, მონაწილეობა მიეღო არჩევნებში და ბურჟუაზიული ქვეყნების კანონმდებლობა, რომელიც ხაზს უსვამდა ქალის უუფლებობას (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558:3).

როგორც ჩანს, ქალთა აქტივობის ზრდა საქართველოში ნამდვილად შეინიშნებოდა. თუ 1926 წელს მთელ საქართველოში არჩევნებში მონაწილეობა 175,173 ქალმა მიიღო, უკვე 1927 წელს მათი რაოდენობა 200,000 გახდა. რაც ნიშნავს, რომ პროცენტულად ქალების 37,7%-მა მიიღო მონაწილეობა არჩევნებში (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558: 3.) ქალთა აქტიურობის ზრდაზე მეტყველებს ასევე ქალთა რაოდენობის ზრდა საბჭოებში: თემობრივ საბჭოებში 1926 წელს არჩეულ იქნა 2000 ქალი (8,4%), ხოლო 1927 წელს – 2,203 ქალი. ქალაქის საბჭოებში 1926 წელს 196 ქალი (10,3%), ხოლო 1927 წელს – 11,8%.

აღსანიშნავია აღმასკომში ქალთა რაოდენობის ზრდა. 1926 წელს თემში არჩეულ იქნა 25 ქალი, ხოლო 1927 წელს რაოდენობამ 27-ს მიაღწია. უკეთესი მდგომარეობა დაფიქსირდა მაზრის აღმასკომებში, სადაც 1926 წელს 46 ქალი მონაწილეობდა, ხოლო 1927 წელს – 59 ქალი. ამდენად, თანდათან ქალთა ჩართულობა პოლიტიკურ ცხოვრებაში მატულობდა, თუმცა ეს არ იყო საკმარისი ხელისუფლებისთვის, რომელიც მოითხოვდა რაც შეიძლება მეტი ქალი აქტივისტის წინ წამოწევას.

სსს რესპუბლიკის საბჭოებში მომუშავე მუშა და გლეხი ქალების ყრილობის დელეგატთა რაოდენობა და განაწილება 1927 წელს შემდეგნაირია: მთლიანად საქართველოდან, თბილისის გარდა, წარმოდგენილია 58 ქალი დელეგატი, თბილისთან ერთად კი – 83. აქედან, ეროვნების მიხედვით, ახალქალაქის, ახალციხის, ბორჩალოს რაიონებიდან არც ერთია ეროვნებით ქართველი, დუშეთის რაიონიდან ერთი ქართველი დელეგატი იყო, მეორე – ოსი, თელავიდან – ერთი სომეხი, დანარჩენი – ქართველი, სიღნაღიდან – ერთი თურქი, დანარჩენი – ქართველი,

სამხ. ოსეთის ავტონომიური ოლქიდან ორივე ოსი წარმომადგენელი, აფხაზეთის სსრ-ს ხუთი დელეგატიდან ორი ქართველი, ერთი რუსი და ორი აფხაზი, რაც შეეხება ზემო სვანეთს, საერთოდ არ ჰყავდა კანდიდატი წამოყენებული (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 371: 1).

დელეგატების დაყოფა ოჯახური მდგომარეობის მიხედვით შემდეგნაირად წარმოისახება: 4 იყო ქმრიანი, მაგრამ უშვილო, 31 – ქმრიანი შვილებით, 30 – ქვრივი ან გაშორებული, შვილებით, მარტოხელა კი – 18. რაც შეეხება ასაკობრივ კატეგორიას: 23 წლამდე 14 დელეგატი; 24-39 წლები – 50 დელეგატი; 40 და ზევით – 19 დელეგატი. ამდენად, ასაკობრივ კატეგორიაში ჭარბობს 24-39 წლის ქალების რაოდენობა. რაც შეეხება განათლებას, 71 დელეგატი წერა-კითხვის მცოდნე გახლდათ, 6 დელეგატი – წერა-კითხვის მცირედ მცოდნე, ხოლო წერა-კითხვის უცოდინარი ქალების რაოდენობა 6-ს შეადგენდა (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 371:1).

ერთ-ერთი პრობლემა, რომელიც ქალთა გააქტიურობას უშლიდა ხელს, მამაკაცთა მიერ გამოვლენილი გულგრილობა იყო. დაფიქსირებულია შემთხვევები, როდესაც ქალები თავიანთ კანდიდატურას წამოაყენებდნენ საარჩევნო კრებებზე და შემდეგ მამაკაცებს არ სურდათ „ქალების მიერ დასახელებული კანდიდატის არჩევა“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558: 4). თუმცა, ამ მხრივ, აღსანიშნავია, თავად ქალების პოზიცია, რომლებიც „გააფთრებით იცავდნენ თავიანთ კანდიდატებს და ხშირად დემონსტრაციულად სტოვებდნენ საარჩევნო კრებას“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558:4). ხსენებული ფაქტი მიუთითებს ქალების გააქტიურებაზე და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართულობის ზრდაზე.

როგორც ჩანს, საქართველოში რეგიონების (მაზრების) მიხედვით განსხვავებული მდგომარეობა იყო ქალთა სტატუსის თვალსაზრისით. ამის მიზეზი ძირითად შემთხვევაში დამკვიდრებულ ტრადიციებსა და კონკრეტული რეგიონისთვის დამახასიათებელ ადათ-წესებსა თუ შეხედულებებში უნდა ვეძებოთ. 30-იან წლებშიც კი საზოგადოების ნაწილი ასე უდგებოდა საკითხს: „ქალთა საკითხი რა არის? მოიყვანე, გაათხოვე და მეტი არაფერი...“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1098:20). მოცემულ ფრაზაში აირეკლება ქალთა სტატუსი საზოგადოებაში. გარდა ამისა, არსებობდა ერთ-ერთი ასეთი სტერეოტიპი, რომლის მიხედვითაც, ქალი უნდა იყოს სახლში და მხოლოდ სახლის საქმიანობით უნდა დაკავდეს (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 368: 5). განსხვავებული მდგომარეობა იყო გეოგრაფიული არეალის მიხედვით. ასე, მაგალითად, მთის რეგიონები უფრო მტკიცეულად აღიქვამდა ახალ ტენდენციას, ქალთა გათავისუფლების და თანასწორობის შესახებ, ვიდრე ბარის რეგიონები. სწორედ ამ მიზეზის გათვალისწინებით, პირველ ეტაპზე ქალთა საარჩევნო კრება ზოგიერთ მაზრაში ცალკე იქნა მოწვეული. ასეთ მაზრებს შორის დასახელებულია: ახალციხე, ბორჩალო, ახალქალაქი, აჭარა (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558: 5). გარდა ამისა, ამ კუთხით რთული მდგომარეობა შეინიშნებოდა მთის რეგიონებში. განსაკუთრებულად ხაზგასმულია ქალების ჩართულობისადმი ნეგატიური დამოკიდებულება ფშავ-ხევსურეთსა და სვანეთში (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 677:1).

ერთ-ერთ სტენოგრაფიულ ანგარიშში, ვინმე ფირცხალავა საუბრობს ფშავ-ხევსურულ ადათზე, რომელიც, თვალსაჩინოს ხდის ქალის სტატუსს ხსენებულ რეგიონში. როდესაც ქალს მშობიარობის პერიოდი მოუახლოვდებოდა, მას განდევნიდნენ ოჯახიდან, „როგორც ბოროტ სულს, სადმე ბოსელში გაიყვანდნენ და საჭმელსა და სასმელს კარებთან უტოვებდნენ, მელოგინე ქალი თვითონ უნდა მიცოცდეს კარებთან და წაიღოს საჭმელ-სასმელი“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 369:44). ყოფილა შემთხვევები, როდესაც ფეხმძიმე ქალი ხევში წასულა წყლის დასალევად და გარდაცვლილა იქვე. ვფიქრობთ, მოცემულ მონაკვეთში კარგად ჩანს ქალის დამცირებული და უუფლებო მდგომარეობა, რომელიც მთლიანად დამყარებული იყო წარმართულ რწმენა-წარმოდგენაზე. სწორედ ამ პრობლემის აღმოსაფხვრელად ქალთა ყოფა-

ცხოვრების გამაუმჯობესებელმა კომისიამ 1929 წელს შეძლო შესვლა ფშავ-ხევსურეთში და რეგიონის „განათლების“ პროცესი დაიწყო: მოწყობილ იქნა წერა-კითხვის სასწავლებელი პუნქტი და „ქოხ-სამკითხველო“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 990: 4). უნდა ითქვას, რომ ხსენებული ღონისძიებები ნამდვილად წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო. საქ. ცაკის პრეზიდიუმი მიიჩნევდა ქალთა ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესების სექციების მოწყობისა და გაძლიერების აუცილებლობას (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 915:62). უნდა გაგრძელებულიყო ბრძოლა ყოფა-ცხოვრების ახალი საზოგადოებრივ-კულტურული ფორმების დასამყარებლად. ამისთვის საჭირო იყო უფლებრივი და ეკონომიური უთანასწორობის წინააღმდეგ ბრძოლა. მრავალცოლიანობის, ქალთა მოტაცების, ცემის, მცირეწლოვანთა და იძულებით ქორწინების პრობლემის წინ წამოწევა და მათ წინააღმდეგ სათანადო ზომების მიღება. ასევე, ძველი ოჯახური ყოფა-ცხოვრების ტრადიციებისგან ქალის გათავისუფლება. იმ შეხედულების მოსპობა რომ „ქალი მონაა“, ბრძოლა ჩადრის წინააღმდეგ, ქალთა მუშაობის გაძლიერება სადე-ლეგატო კრებაში (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 915:62). სწორედ ამიტომ, 1930 წ. ცირკულარით მაზრების აღმასრულებელ კომიტეტებს მოუწოდებდნენ შეემუშავებინათ სხვადასხვა ღონისძიებები, ქალის ეკონომიკური და უფლებრივი უთანასწორობის აღმოფხვრისთვის, ქალთა შრომის შემსუბუქებისთვის, ქალების იურიდიული გაძლიერებისთვის (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1556:3). აღსანიშნავია, რომ 1929 წელს ქალთა მოტაცების 34 საქმე დაფიქსირდა (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1098: 4), ეს კი წინა წლის მაჩვენებელთან შედარებით, ბევრად შემცირებული იყო. ამდენად, როგორც ჩანს, გატარებულ ღონისძიებებს შედეგი მოჰქონდა. ამავე წელს დაფიქსირდა, ათი ორცოლიანი მამაკაცის გასამართლების შემთხვევა (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1098:4) ორცოლიანობა, ძირითადად, ისლამის გავრცელების ზონებში ფიქსირდებოდა, მსჯავრდებულები ასაკში შესული პირები იყვნენ. უკანასკნელი ფაქტი მეტყველებს, რომ ახალ თაობაში ორცოლიანობის ტრადიცია თანდათან პოპულარობას კარგავდა.

რაც შეეხება მეორე ისტორიას, სვანეთიდან ქალბატონი შამფრინი წერს, რომ მდგომარეობა გაუმჯობესდა სვანეთში, რაც გამოიხატება იმაში, რომ უფრო და უფრო მეტი ბავშვი იღებს განათლებას. გარდა ამისა, სისხლის აღების ტრადიციაც ნელ-ნელა შესუსტდა. ასევე ეს ქალბატონი საუბრობს დამკვიდრებულ ტრადიციაზე, რომლის მიხედვითაც, „ჩვენში, არამც თუ ასეთ ყრილობაზე, ქალმა სხვა კაცს რომ უბრალოთაც შეხედოს, სისხლი დაიღვრება და სიკვდილი მოყვება ხოლმე ამას“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 269:18). მოცემული მონაკვეთიდან კარგად ჩანს, თუ რა მდგომარეობა იყო მთიან რეგიონებში, განსაკუთრებით, ქალთა უფლებების თვალსაზრისით. ისლამის გავლენაც არანაკლებ ძლიერი უნდა ყოფილიყო ხსენებულ საკითხის განხილვისას. ისლამი ქალთა და მამაკაცთა თავშეყრას არ მიესალმება. თავად ქალებს, როგორც ჩანს, ერიდებოდათ, მამაკაცთან ერთად საარჩევნო უბანზე გამოცხადება. სწორედ ამიტომ, პირველ ეტაპზე საბჭოთა მთავრობა წავიდა დათმობაზე, რათა ამ ფაქტორს ქალებზე გავლენა არ მოეხდინა და უარი არ ეთქვა არჩევნებში მონაწილეობაზე და საარჩევნო კრება ცალ-ცალკე მოიწვია.

როდესაც ამ რეგიონების ქალებზე საუბარი მიმდინარეობს, დოკუმენტში აღნიშნულია, რომ „ამ ადგილებში ქალი ჯერ კიდევ მეტათ ჩამორჩენილია თავის შეგნებით“. რევოლუციამდე რამდენიმე ხნით ადრე, ქალები კვლავ ჩადრებით დადიოდნენ და, უმეტეს შემთხვევაში, წერა-კითხვის უცოდინრები იყვნენ. რამდენიმე ასეთი შეხედულების გამო, აუცილებლობად მიიჩნეოდა წინასწარი მუშაობის ჩატარება ქალთა შორის. დელეგატი ქალები ამომრჩეველ ქალებს უტარებდნენ წინასწარ კრებებს, სადაც განიხილებოდა ქალთა საბჭოებში მონაწილეობის მნიშვნელობის საკითხი. თუმცა, როგორც ჩანს, ქალებზე მეტად, თავად მამაკაცებიც არანაკლებ „ჩამორჩენილები“ იყვნენ. ფიქსირდება შემთხვევები, როდესაც

საბჭოებში მომუშავე ქალებს არასათანადოდ ეპყრობოდნენ საპირისპირო სქესის წარმომადგენლები. მართალია, ისინი საბჭოს ნაწილად მოიაზრებოდნენ, მაგრამ კრებებზე არ იწვევდნენ და თუ ესწრებოდნენ კრებას, უფრო მეტად ინერტულობით და ჩაურევლობით ხასიათდებოდნენ. ეს კი ეწინააღმდეგებოდა საბჭოს წევრი ქალის ვალდებულებას, მიეღო აქტიური მონაწილეობა საბჭოს მუშაობაში. ამდენად, ამ შემთხვევაში მათი უმოქმედობა სხვადასხვა მიზეზით იყო განპირობებული (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558: 8). პრეზიდენტი მოუწოდებდა, ქალებს გამოეჩინათ ინიციატივა და მარტო ფორმალურად არ ყოფილიყვნენ ამომრჩეველი ორგანოების ნაწილნი (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 368:8). სარაიონო სათათბიროები ავალებდა ქალთა შრომისა და ყოფა-ცხოვრების გამაუმჯობესებელ სექციებს გაეწიათ დახმარება იმ ქალებისთვის, რომლებსაც ჰქონდათ სურვილი ქალთა ყოფა-ცხოვრების გამაუმჯობესებელი დაწესებულებების – ბაღების, სამრეცხაოების, სამზარეულოების მოწყობის (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1798:3). განსაკუთრებით რთული მდგომარეობა იყო ბორჩალოს მაზრაში, სადაც „ხშირად ქალებს ირჩევენ საბჭოში მხოლოდ იმისთვის, რომ სიაში ეწერონ“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 368:17). მეორე მონაკვეთში ქალბატონი სიღნაღის რაიონიდან განმარტავს, რომ ხშირად ქალების მხრიდან სურვილი დიდია, მაგრამ მათ ქმრები არ უშვებენ და ეუბნებიან, რომ სახლს უნდა მიხედონ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 368:20). ორივე მაგალითში, რა თქმა უნდა, იკვეთება მამრობითი სქესის წამრმომადგენელთა მიერ საკითხის არასწორად გააზრების პრობლემა, რის გამოსწორებას აღმასკომი ცდილობდა.

როგორც აღვნიშნეთ, 1926-27 წლებში მეტ-ნაკლებად შეინიშნებოდა ქალთა პოლიტიკური თუ მოქალაქეობრივი გააქტიურება, თუმცა, მთლიანობაში საბჭოების მუშაობაში ქალები მაინც ნაკლებად იყვნენ ჩართული. ამის მიზეზად შეიძლება მივიჩნიოთ რამდენიმე ფაქტორი: 1. ძველი ყოფა-ცხოვრების ნაშთები, მათ შორის მამაკაცების მტრული დამოკიდებულება ქალთა ახალი სტატუსისადმი. 2. ქალების ჩაბმა ძირითადად ხდებოდა მხოლოდ ფორმალურად და შემდეგში ისინი პასიური წევრები ხდებოდნენ. ამას თავად კომისიაც ხედავდა, ამიტომ მოუწოდებდა, რომ საბჭოს წევრი ქალისთვის ისეთი სექცია ჩაებარებინათ, რომელიც მას უფრო აინტერესებდა, რადგან ასე უფრო ნაყოფიერი იქნებოდა მისი მუშაობა (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558:6). გარდა ამისა, ქალთა ყოფა-ცხოვრების გამაუმჯობესების სექციაში ჩაბმის უპირატესობა მამაკაცებთან შედარებით, საბჭოს წევრ-ქალებს ენიჭებოდათ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 915: 6). მიზეზი, რა თქმა უნდა, ქალთა გაძლიერება იყო.

ასევე, ამავე მიზნით, განიხილებოდა ქალთა დაწინაურების საკითხიც. ქალს, რომელიც თავს გამოიჩენდა პასუხისმგებლობის მაღალი გრძნობით, საქმისადმი სიყვარულით და შესაბამისი უნარით, უფრო საპასუხისმგებლო საქმე უნდა დავალებოდა და ის უნდა გადასულიყო სხვა მაღალ პოზიციაზე, რათა მეტი სარგებელი მოეტანა ქვეყნისთვის (მაგალითად, 1928 წ. საარქივო მასალაში ვკითხულობთ, რომ 1928 წელს გამოვლინდა პასუხისმგებლობის მაღალი გრძნობის მქონე ქალები, რომლებიც საბჭოთა კავშირში მუშაობენ, გარდა ანაზღაურებადი მუშებისა, ჰყავდათ არჩეული ქალებიც პოზიციებზე. ასევე, ნაკლის სახით, მითითებულია, რომ ქალი საანგარიშო მოხსენებას არ აკეთებდა და საბჭოს წევრი ქალი კი უნდა აკეთებდეს განცხადებას მოხსენებას ამომრჩეველის წინაშე. ასევე, ქალი დელეგატი ვალდებული იყო შეენარჩუნებინა კავშირი თავის ამომრჩეველთან (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 368:7). მთელ საქართველოში 1926 წლისთვის კლუბის წევრი იყო 4157 ქალი, ხოლო 1927 წლის 1 ივლისისთვის კი – 7790 ქალი (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 984:7). წრის წევრი ქალების რაოდენობა კი შემდეგნაირი გახლდათ: 1927 წ. იანვარი – 1482 წევრი /20,1%/; 1927 წ. ივლისი – 1844 წევრი /22,6%/. ბევრი კლუბის გვერდით არსებობდა ქალთა კუთხეები, რომლებიც სპეციალურ სამუშაოს ატარებდნენ, რათა მუშა ქალი თუ დიასახლისი კლუბურ მუშაობაში აქტიურად

ჩართულიყო. გარდა ამისა, ქალები თანდათან უფრო მეტად ჩნდებოდნენ ქარხნებსა თუ ფაბრიკებში მუშახელად. მაგ. თელავში აბრეშუმის ქარხანაში სულ 238 მუშა მუშაობდა, აქედან 220 ქალი იყო. 1928 წ. თამბაქოს ქარხანაში კი ქალი მუშების რაოდენობა 450-ს აღწევს. თბილისის სატელეფონო სადგურში სულ 327 მომუშავე იყო, აქედან 111 – ქალი (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 984:13). თვალსაჩინოებისთვის, საჭიროდ მიგვაჩნია, 1929 წლის მონაცემების წარმოდგენა სენაკის, კახეთის, სვანეთის და საქართველოს სხვა მაზრების საბჭოებში დაწინაურებულ ქალთა შესახებ:

გვარი, სახელი	წლოვანება	ეროვნება	სოც. მდგომ.	პარტიული ლობა	ოჯახ. მდგომ.	დაწინაურების თარიღი	საქმიანობა დაწინაურება მდე	ამჟამინდელი თანამდებობა	ხელფასი
კუჭაიძე ბაბუცა	36	ქართვე.	ღარ. გლეხი	უპარტიო	ქმარშვ.	მარტ./29	დიასახლისი	ს. საბჭოს თავ.	94 მან.
ოქროპირიძე ვერა	30	ქართვე.	მოსამსახურე	კ.პ. წევრი	ქმრიანი	მარტ/29	ქობ.სამკ. გამგე	ს. საბჭს თავ.	103 მან.
ჩიხლაძე მანია	20	ქართვე.	მუშა	კ.პ. წევრი	გაუთხოვარი	ოქტ./28წ.	ქარხნის მუშა	ს/ს პრ. წევ. ადგ. თავმჯ. და უფრ. მუშა	55 მან
მცხვეთაძე ალექსანდრე	34	ქართვე.	მასწაბელებელი	კ. პ. წევრი	გასათხოვარი	მარტ./29წ	დიასახლისი	ს/ს პრ. წევრ.	უფასოდ
ავალიანი დუსია	28	ქართვე.	მოსამსახურე	უპარტიო	გათხოვილი	თებ. 29 წ.	ექიმი	ს.ს. სარევ. კომ. წევრი	125 მან
ტეშურაშვილი ვარია	40	ქართვე.	ღარიბი გლეხი	უპარტიო	გათხოვილი	თებ. 29	დიასახლისი	ს.ს. სარევ. კომ. წევრი	უფასოდ
სალხინაშვილი ნუცა	55	ქართვე.	ღარიბი გლეხი	უპარტიო	ქვრივი	მარტ. 29წ.	დიასახლისი	ს.ს. სარევ. კომ. წევრი	უფასოდ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1110:13.)

1929 წელს ჩატარდა სრულიად საქართველოს საბჭოების წევრ-ქალთა მე-2 ყრილობა, სადაც განხილული იყო ჩვენთვის მნიშვნელოვანი საკითხები. პირველ რიგში, აღსანიშნავია, საბჭოს წევრ-ქალთა კონფერენციების ჩატარება როგორც ადგილობრივ, ისე რეგიონულ დონეზე. როგორც ანგარიშიდან ვიგებთ, ქალების აქტიურობა საკმაოდ მაღალი იყო. მთავარ მიზანს კი სწორედ ქალების აქტიურობის გამოვლენა წარმოადგენდა.

ვფიქრობთ, საინტერესოა განვიხილოთ ზოგადი მონაცემები 1929 წ. მოწვეული ქალი-დელეგატების შესახებ. როგორც საარქივო დოკუმენტებიდან ირკვევა, ქალთა 15% 18-28 წლის იყო, 24% – 24-29 წლის, 37,6% – 30-39 წლის, 19,5% – 40-49 წლის შუალედში. აქედან ეროვნული შემადგენლობა შემდეგნაირად გადანაწილდა: ქართველი – 65,4%, სომეხი 10,5%, თურქი – 5,2%, რუსი – 8%, ოსი – 3,8%, აფხაზი – 1,5%, ბერძენი – 0,8%, დანარჩენი – 1,5% (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1096:121). განათლების მაჩვენებლის მიხედვით დაყოფა: უმაღლესი განათლება – 0,8%; საშუალო განათლება – 11%; დაბალი – 24,1%; სახლის პირობებში მიღებული განათლება – 43,6%. ოჯახური მდგომარეობის მიხედვით – დაოჯახებული, უშვილო – 10,5 %, დაოჯახებული შვილიანი – 42,9%; ქვრივი და გაშორებული – 26,3%; დასაქორწინებელი – 20,3% (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1096:122). სოციალური მდგომარეობის მიხედვით: გლეხი – 3%; მუშა – 18%; მასწავლებელი – 2,3%; სხვ. მოსამსახურე – 13,5%; დანარჩენი – 0,8% (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1096:122).

ქალთა ყრილობაზე განიხილეს საკითხი ქალთა მაღალ თანამდებობაზე დანიშვნის შესახებ. ანგარიშში აღნიშნულია, რომ მიუხედავად ქალთა გააქტიურებისა, 1929 წლის მონაცემებით, არც ერთ გამგეობაში ქალი თავმჯდომარე არ არის, ხოლო გამგეობაში ქალი წევრების რაოდენობა 10,8%-ია, საბჭოს წევრები – 12,5%, რწმუნებულები – 10,9%; სარევიზიო კომისიაში – 5,5% (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1096:37). ამიტომ, ყრილობის ხელმძღვანელი საჭიროდ მიიჩნევდა მომავალში ქალების რაოდენობის გაზრდას ხელმძღვანელ ორგანოებში ისე, რომ მათი რაოდენობა კაცების რაოდენობას გათანაბრებოდა. ხუთწლედის გეგმის მიხედვით, ქალების პროცენტული რაოდენობა უნდა გაზრდილიყო „მოწინავე რაზმში“. უნდა ითქვას, რომ შედეგმა არ დააყოვნა და უკვე 1930 წ. ჩვენ გვაქვს ინფორმაცია, რომლის მიხედვითაც მარიამ ორახელაშვილი შეყვანილ იქნა სრულიად საქართველოს ცაკთან არსებულ ქალთა ყოფაცხოვრების კომისიის პრეზიდიუმის წევრად (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1095:10). სავარაუდოდ, ის ერთ-ერთი მოწინავე კადრი უნდა ყოფილიყო.

ამდენად, 1930-იანი წლების დასაწყისში ქალთა აქტიურობა საკმაოდ გაიზარდა, რაც მეტწილად გატარებული ღონისძიებების ხარჯზე განხორციელდა.

ქალის მოვალეობა დღიდან დღემდე იზრდებოდა, რაც თავისთავად მოითხოვდა მდებარეობითი სქესის წარმომადგენლებისგან მეტ ცოდნასა და უნარებს. ამიტომ, დაკისრებული მოვალეობის სწორად შესასრულებად საჭირო გახდა პერიოდულად ქალთა მცირევადიანი მოსამზადებელი კურსების ჩატარება. კურსების ძირითადი მიზანი, ქალების ჩართულობის გაზრდა და ცნობიერების ამაღლება იყო.

საქართველოს სსრ საბჭოს წევრ ქალთა გადასამზადებელი კურსები 1928 წელს მოეწყო თბილისში. ვფიქრობთ, საინტერესოა, განვიხილოთ, რამდენიმე ქალი წარმომადგენელი იღებდა მათში მონაწილეობას და შემდეგ, საგნების ცხრილი, რომლის მიხედვითაც მიმდინარეობდა სწავლება. კურსებს ესწრებოდნენ ქალები თითოეული რეგიონიდან. განვიხილოთ რამდენიმე მათგანის ისტორია. ბათუმის წარმომადგენელი იყო ვინმე აიშა აბულაძე, 35 წლის, არყის ქარხნის მუშა, კონკრეტულად – ბოთლების მრეცხავი, რომლის თვითური ანაზღაურება 49 მანეთი იყო, განათლება სახლში ჰქონდა მიღებული, ღარიბი ოჯახიდან იყო, ხოლო საბჭოს წევრად არჩეული უკვე მეორედ გახლდათ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1,

ს. 662:3). აღსანიშნავია, რომ საარქივო მასალები აიშა აბულაძეს შემდეგშიც იხსენიებენ და აცხადებენ, რომ 1928 წ. საბჭოს წევრ ქალთა მოსამზადებელ კურსდამთავრებულმა აბულაძემ აიშამ თავი გამოიჩინა, რის გამოც ის საბჭოების მომავალ არჩევნების დროს უნდა გაიყვანონ აჭარისტანის რესპუბლიკის ერთ-ერთ თემსაბჭოს თავმჯდომარედ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 958:68).

რაც შეეხება სენაკის რაიონის წარმომადგენელს, ვინმე ცარუ გვაზავა, უპარტიო, გლეხის ოჯახში დიასახლისი, დაბალი განათლების მქონე, მუშაობდა მემანქანედ (ანაზღაურება დაკონკრეტებული არ არის), ქალი დელეგატი იყო 1926 წლიდან, ხოლო საბჭოს წევრად მეორედ აირჩიეს 1928 წ. (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 662:13.) წარმომადგენელი თელავის რაიონიდის სოფ. ახმეტიდან – სონა გაბიტაშვილი, 23 წლის, უპარტიო დიასახლისი, შინაური განათლებით, კოოპერატივის წევრი, რომელიც საბჭოს წევრად 1927 წელს აირჩიეს სსცა, (ფ. 284, აღწ. 1, ს. 662:15). 1928 წ. ქალთა გადასამზადებელი კურსების მონაწილე ქალბატონების მონაცემები მეტ-ნაკლებად მსგავსია ერთმანეთისა. ცნობილია, რომ მონაწილეთა 80% ეროვნებით ქართველი იყო, 30% ქალების იყო წარმოდგენილი ასაკობრივ კატეგორიაში 36-40 წელი; ქალთა 41,5% – უპარტიო; ხოლო 49,8% – დიასახლისი, 97,2% – გლეხური წარმოშობის, 80,6% – დაბალი განათლების მქონე (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 958:47). შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ რეგიონებში ქალთა განათლების საკითხი 1928 წლისთვის ჯერ კიდევ პრობლემა იყო, მიუხედავად საბჭოთა ხელისუფლების მცდელობისა. ქალთა ნაწილი კვლავ დიასახლისობას არჩევდა, თუმცა კურსებში მონაწილეობა და საბჭოს წევრობა მიუთითებს მათ სურვილზე, ჩართულიყვნენ საზოგადო საქმიანობაში. 1928 წ. მოწყობილ კურსებზე, ცაკ-ი მუშა და მოჯამაგირე ქალებს აძლევდა საშუალოდ 50 მანეთ ხელფასს, ხოლო დიასახლისებს – 15 მანეთს თვეში (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 958:1). კურსზე მივლინებულებს, რა თქმა უნდა, ენახებოდათ სამუშაო ადგილი. ამდენად, ქალებს კიდევ ერთ მოტივაციას აძლევდნენ.

თუმცა კურსის გავლა არ ნიშნავდა პირდაპირ ქალთა დაწინაურებას. აუცილებელი იყო ქალთა მხრიდან საკმარისი აქტივობის გამოვლენა. საარქივო მასალებში დასტურდება რამდენიმე მაგალითი, როდესაც ქალებს არასაკმარისი აქტივობის გამო დაწინაურებაზე უარი ეთქვათ. „ფატიმა აბუთიძე, რომელმაც 1928 წ. გაიარა საბჭოს წევრ-ქალთა მოსამზადებელი კურსები, ჯერჯერობით არ იქნეს წამოყენებული რომელიმე საბჭოს ხელმძღვანელ თანამდებობაზე, რადგან მან ვერ გამოიჩინა საკმაო აქტივობა და არ არის სათანადოდ მომზადებული“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 958: 68), – ნათქვამია, ცაკ-ის მიერ წარგზავნილ წერილში. თუმცა, იმავე წელს ქალთა მოსამზადებელი კურსების დამთავრებული ქალების – ბახტაძე მაროს, იამანაძე ასნეტის და კუტელია ქეთევანის შესახებ გადაწყდა, რომ წამოყენებინათ მომავალ საბჭოს არჩევნებზე ქუთაისის მაზრის ერთ-ერთ თემსაბჭოს თავმჯდომარედ, ხოლო სოფიო დევნოსაძე კი – ერთ-ერთი სექციის თავმჯდომარედ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 958:72).

რაც შეეხება კურსზე წარმოდგენილ საგნებს, მსმენლები სულ ათ საგანს მოისმენდნენ: 1. საბჭოთა აღმშენებლობა; 2. ქალაქის და თემის საბჭოების ბიუჯეტი; 3. კომუნალური მეურნეობა და სოფლის კეთილმოწყობის საკითხები; 4. სსრ კავშირის სახალხო განათლების სისტემა, საქართველოს სასკოლო აღმშენებლობა და საბჭოების ამოცანები; 5. ქალთა ყოფა-ცხოვრების შრომის საკითხები, საბჭოთა კანონმდებლობა ოჯახისა და ქორწინების შესახებ და ყოფა-ცხოვრების დანაშაულების შესახებ; 6. დედობის და ბავშვების დაცვის საკითხები და ჯანმრთელობის ორგანოების მუშაობა ქალაქად და სოფლად; 7. სოფლის მეურნეობის რეორგანიზაციის საკითხები და საბჭოების ამოცანები; 8. საკითხები საბჭოების ადმინისტრაციულ სასამართლოს დარგში მუშაობის შესახებ; 9. კოოპერატიული აღმშენებლობის საკითხები და საბჭოების ამოცანები; 10. პოლიტგოდნა სოფლის მოძრა

სკოლების პროგრამის ფარგლებში (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 662: 49). კურსის მიზანი იყო ქალების მომზადება საბჭოთა ხელმძღვანელი პოზიციებისთვის. ამიტომ, საჭიროდ მიიჩნეოდა პოლიტიკური კვალიფიკაციის ამაღლება, თეორიულ-პრაქტიკული განათლების მიცემა, რათა მათი ჩართულობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში გაზრდილიყო. თუ გავანალიზებთ მოცემული კურსის საგნებს, მივხვდებით, რომ კურსების მიზანი იყო ქალების გათვითცნობიერება, საზოგადოებაში მათი ჩართულობის გაზრდა და სათანადო კადრების მომზადება შემდგომი თანამშრომლობისათვის.

საარქივო მასალების განალიზების შემდეგ ირკვევა, 1929 წლისთვის ქალების აქტივობა კიდევ უფრო გაიზარდა. საქ. ცაკ-ის მდივანი აფრთხილებს აღმას. კომიტეტებს, რომ ქალების მონაწილეობამ საბჭოებში არ უნდა მიიღოს ფორმალური ხასიათი, არამედ უნდა იყოს რეალური და ნაყოფიერი. ამისთვის, როგორც აღვნიშნეთ, საჭიროდ მიიჩნეოდა პერიოდულად ქალთა გადამზადება, კვალიფიკაციის ამაღლება, რათა სათანადოდ უზრუნველყოფილი გამხდარიყო „საბჭოებში ჩაბმული მშრომელ ქალთა მასის დარაზმვა საბჭოთა მუშაობისა და სოციალისტური აღმშენებლობის მორიგი ამოცანების გარშემო“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1698:1). ამ მიზნით 1929 წელსაც, საქ. ცაკის პრეზიდიუმის დადგენილებით, სასოფლო საბჭოების თავმჯდომარე ქალებისა და საბჭოების აქტიურ წევრ ქალთა ერთთვიანი გადასამზადებელი კურსები გამოცხადდა.

კურსზე დამსწრეთა პირობები შემდეგნაირი იყო: წერა-კითხვის მცოდნე, საბჭოთა მუშაობაში გათვითცნობიერებული ქალები, რომლებსაც კურსის გავლის შემდეგ ადგილზე დაასაქმებდნენ. კურსებზე, პირველ რიგში, უნდა გამოეგზავნათ პარტიული კომკავშირელები. კურსზე წარმოგზავნილებს მგზავრობის ხარჯი უფინანსდებოდათ და ხელფასი შეენახებოდათ, მაგრამ კურსის პერიოდში წარმოგზავნილები უნდა შეცვლილი ყოფილიყვნენ „შესაფერისად მომზადებული ამხანაგებით“ (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1698:1). ამდენად, მოცემული კურსები არ იყო ერთჯერადი პროცესი და პერიოდულად ხდებოდა განსხვავებული მიმართულებით მათი განმეორება, დაახლოებით 2-3 თვის შუალედით.

სრულიად საქართველოს ცაკ-თან არსებული მშრომელ ქალთა შრომისა და ყოფაცხოვრების გამაუმჯობესებელი კომისიის პრეზიდიუმის სხდომის 1930 წლის ოქტომბრის კვითხულობთ დადგენილებებს, რომელიც მიმართული იყო ქალთა მდგომარეობის გამოსწორებისაკენ. პირველი, კოლმეურნეობებში ბავშვთა ბაგების მომვლელთათვის გადასამზადებელი კურსების გახსნა დადგინდა. კურსები გაიხსნა 43 ქალისთვის (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1095: 7). საინტერესოა, რატომ კაცისთვის არა, თუ თანასწორობაზე ვსაუბრობთ? საბჭოთა კავშირში ბავშვის აღზრდა მაინც „ქალურ საქმედ“ ითვლებოდა, შესაბამისად, ამ პოზიციაზე მამრობითი სქესის წარმომადგენლები არ განიხილებოდნენ. გარდა რამდენიმეთვიანი კურსებისა, ქალების რაოდენობა თანდათან იზრდებოდა უნივერსიტეტებსა თუ სკოლებში. მაგალითად, ფოთის რაიონში 1931 წ. ქალები სასკოლო სასწავლებელში შემდეგნაირად გადანაწილდნენ: ინდუსტრიული ტექნიკუმი – 28 ქალი, სუბტროპიკული ტექნიკუმი – 87 ქალი, კოლმეურნეობის 7-წლელი – 100 ქალი (სსცა, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1955:16).

ამდენად, საგანმანათლებლო საქმიანობას ქალთა ჩართულობის გაზრდის თვალსაზრისით აქტიური სახე ჰქონდა. წარმოებდა ქალთა გადამზადების პრაქტიკა როგორც თბილისში, ისე რეგიონებში, ქალებს ავალდებულებდნენ, პერიოდულად ჩართულიყვნენ და საკუთარი ცოდნა და უნარები გაეღრმავებინათ. რა შეიძლება ითქვას ქალთა გადამზადების შესახებ დანერგილ პრაქტიკაზე? რა შედეგის მომტანი იყო? ერთი მხრივ, ქალები ეუფლებოდნენ თეორიულ ცოდნას, ასევე მათ უვითარდებოდათ საზოგადოებაში თანასწორობის პრინციპის შეგრძნება. ეს პროცესი თავისთავად ვერ იქნებოდა იდეალური,

სავარაუდოდ, ხშირად მხოლოდ ფურცელზე იწერებოდა ციფრები, მაგრამ ქალთა დიდი ნაწილი ვერ ახერხებდა ცოდნის გაღრმავებას. მიუხედავად ამისა, დაწყებული ძვრები დადებითად უნდა შეფასდეს.

აღსანიშნავია, რომ ახალ პოლიტიკურ რელსებზე გადასვლამ თავისთავად განაპირობა ქალის როლის ცვლილება საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. სწორედ ამიტომ, სტალინმა სცადა ქვეყნის ადამიანური რესურსის გაზრდის მიზნით, ქალთა რესურსის მაქსიმალურად გამოყენება და, უნდა ითქვას, გამოუვიდა კიდევაც. ქალთა დიდი ნაწილი, წინარე პერიოდისგან განსხვავებით, აქტიურად ჩაერთო საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და უამრავმა ქალმა თავის თავზე აიღო მოქალაქეობრივი ვალდებულებები. ყოველდღიურ ცხოვრებაში თანდათან დამკვიდრება იწყო ისეთმა ინსტიტუტებმა, როგორცაა საბავშვო ბაღები, დედათა და ბავშვთა დაცვის გაერთიანებები, საკონსულტაციოები, გადასამზადებელი კურსები და სხვ.

დასკვნის სახით უნდა აღინიშნოს, რომ ქალთა სტატუსის სრულყოფილად წარმოსაჩენად საჭიროა ყოფილი საბჭოთა კავშირის მასშტაბით არსებული არქივების შესწავლა და ანალიზი. სწორედ ამიტომ, ხსენებული თემა ტოვებს საკმარის ადგილს კვლევის გასაგრძელებლად და გასაღრმავებლად.

გამოყენებული ლიტერატურის სია:

დოკუმენტები:

- საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი*, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 269
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 368.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 369.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 370.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 371.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 558.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 662
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 677.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 915.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 929.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 945.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 958
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 969.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 984.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 990.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1095
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1096.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1098.
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1110
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1556

საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1698
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1798
საქართველოს სახელმწიფო ცენტრალური არქივი, ფ. 284, აღწ. 1, ს. 1955

მონოგრაფიები:

Attwood L (1999). *Creating The New Soviet Woman*. London: Macmillan Press.
Lapidus G. W. (1978). *Women in Soviet Society*. Berkeley: University of California Press.
Lee Stephen J. (1999). *Stalin and the Soviet Union*. London: Routledge.
Shulman E. (2008). *Stalinism on the Frontier of Empire*. New York: Cambridge University Press.

REFERENCES

sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 269
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 368.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 369.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 370.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 371.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 558.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 662
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 677.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 915.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 929.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 945.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 958
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 969.
sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 984.

- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 990.
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1095
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1096.
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1098.
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1110
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1556
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1698
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1798
- sakartvelos sakhelmts'ipo tsent'raluri arkivi, , [Central Historical Archive of the National Archives of Georgia]. #Fund 284, Description #1, Case # 1955

Attwood L (1999). *Creating The New Soviet Woman*. London: Macmillan Press.

Lapidus G. W. (1978). *Women in Soviet Society*. Berkeley: University of California Press.

Lee Stephen J. (1999). *Stalin and the Soviet Union*. London: Routledge.

Shulman E. (2008). *Stalinism on the Frontier of Empire*. New York: Cambridge University Press.